

Paul Frissen over de verslavende verzorgingsstaat

“Bestuurders moeten ‘nee’ durven zeggen”

Lange tijd dacht iedereen dat de verzorgingsstaat werd afgebroken. Maar het tegendeel is waar, betoogt Paul Frissen, de staat bemoeit zich volgens hem juist met steeds meer aspecten van het dagelijks leven. Het maakbaarheidsdenken is wat hem betreft doorgeschoten. Hij schreef er een boek over: 'Gevaar verplicht'.

Tekst: Mirjam Janssen

Foto: Renee Frissen

Eerst een voorbeeld. “De jeugd staat in het centrum van de belangstelling. Er heerst in Nederland brede consensus dat de jeugd niet deugt. Die klacht is van alle tijden, maar je ziet dat de acceptatiegraad van afwijkend gedrag door jongeren tegenwoordig dramatisch is gedaald. Neem bureau Halt, dat was ooit bedoeld om kinderen uit handen van justitie te houden, maar nu kom je er als jongere veel sneller terecht. Als je één keer buiten de toegestane tijd vuurwerk gooit, moet je al naar Halt. Maar jongeren hebben altijd dit soort dingen gedaan, ze hebben altijd rondgehangen. Verder kijken we anders naar jongeren doordat de wetenschappelijke kennis over hun gedrag enorm is toegenomen. De diagnoses leiden eerder tot interventie. Daarnaast ligt er steeds meer nadruk op preventie. Er wordt nagegaan of een jongere risico loopt, er is een obsessie met veiligheid en probleemgezinnen ontstaan. Veel interventies door de jeugdzorg zijn zonder meer goedbedoeld en vaak helpen ze ook. Tegelijk is het dubbelzinnig. In Rotterdam gaan interventieteams op basis van veronderstelde risico's naar probleemgezinnen toe. Bijvoorbeeld naar een alleenstaande Antilliaanse moeder, want ze staat op etniciteit geregistreerd. Steeds vaker wordt iemands etniciteit vastgelegd in databestanden. Je ziet ook dat minister Eberhard van der Laan daarvoor begint terug te schrikken. Zeker met het oog op vragen van

Geert Wilders over bijvoorbeeld de kosten van allochtonen. Je kunt niet alleen registreren zolang nette politici aan de macht zijn.”

Paul Frissen is decaan en bestuursvoorzitter van de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (NSOB) in Den Haag en hoogleraar Bestuurskunde in Tilburg. De NSOB leidt het hoger ambtelijk kader op en doet onderzoek naar strategische beleidsvraagstukken. In zijn werkkamer met uitzicht op het Lange Voorhout zet Frissen uiteen hoe de confrontatie met praktijk en wetenschap bij hem tot het inzicht leidde dat de staat zich scheidener moet opstellen.

Controlezucht

Neem het onderwijs. Frissen constateert dat de staat zich op dit terrein niet langer neutraal opstelt, maar een bepaalde zienswijze propageert. “Als land van de verzuiling hebben wij altijd vrijheid van godsdienst en opvattingen gehad. Dat kan leiden tot het weigeren van homoseksuele docenten en het onderwijzen van afwijkende opvattingen. Zolang het ‘onze’ christelijke fundamentalisten op het platteland waren, leidde dat nooit tot problemen. Maar nu het ook islamitische scholen in de grote steden betreft, probeert de overheid ze bij te sturen en worden dit soort scholen met sluiting bedreigd. Zelfs als ze goede Citoscores halen. Je zou kunnen zeggen dat de opvattingen van deze scholen de consequentie zijn van de vrijheid en dat we die moeten respecteren. Maar wat je ziet, is dat we de

vrijheid voor onszelf niet voor anderen willen laten gelden.”

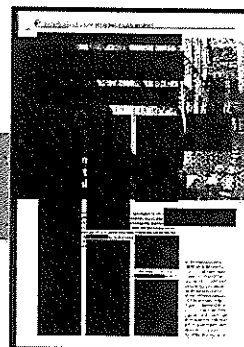
En de homo's dan die geen baan kunnen krijgen op dit soort scholen? “Waarom zouden homoseksuelen willen werken op orthodoxe scholen? Je moet een onderscheid maken tussen het overdragen van gedachten en strafrechtelijk handelen. Je moet ruimte geven aan pluraliteit, maar slaan, spugen en ander agressief gedrag strafrechtelijk aanpakken. We leven in een democratie, we moeten compromissen sluiten. Toch zie je voortdurend controlezucht. Juist de staat moet zich beperkingen opleggen.”

Lotsverbondenheid

Frissen betreurt het dat de sociale zekerheid tegenwoordig niet meer bij de sociale partners ligt, die vroeger naar geloof en politieke kleur de solidariteit organiseerden. “Het systeem is verstatelikt. Het is een soort girsolidariteit geworden. Niemand is er nog direct bij betrokken, de verantwoordelijkheid is overgenomen door de overheid. Nederlanders willen nog steeds solidair zijn, maar wel zelf onderscheid kunnen maken. Migratie heeft onze sociale zekerheid op scherp gesteld. In de klassieke migratielanden als de Verenigde Staten, Canada en Australië krijg je jarenlang geen toegang tot de sociale

“De sociale zekerheid is een industrie geworden”

zekerheid als immigrant. In Nederland is dat wel mogelijk. Je kunt hier zelfs overleven zonder Nederlands te spreken. Je kunt



je afkeren van de samenleving en hebt geen plicht jezelf te onderhouden. Dat heeft de segregatie bevordert. Solidariteit moet gaan over lotsverbondenheid tussen mensen onderling. De sociale zekerheid is een industrie geworden. Ik bepleit meer ruimte voor de samenleving om het zelf op te lossen. Gemeenten bijvoorbeeld zouden een eigen beleid moeten kunnen voeren. Dat betekent regionale verschillen in zorg en bescherming, maar dat moet je dan accepteren."

Ook in de zorg voorziet Frissen dat de verschillen zullen toenemen. "In een onderzoek stelden we laatst de vraag: 'Vindt u dat rijk moet mee betalen aan de gezondheidszorg voor arm?' Een grote meer-

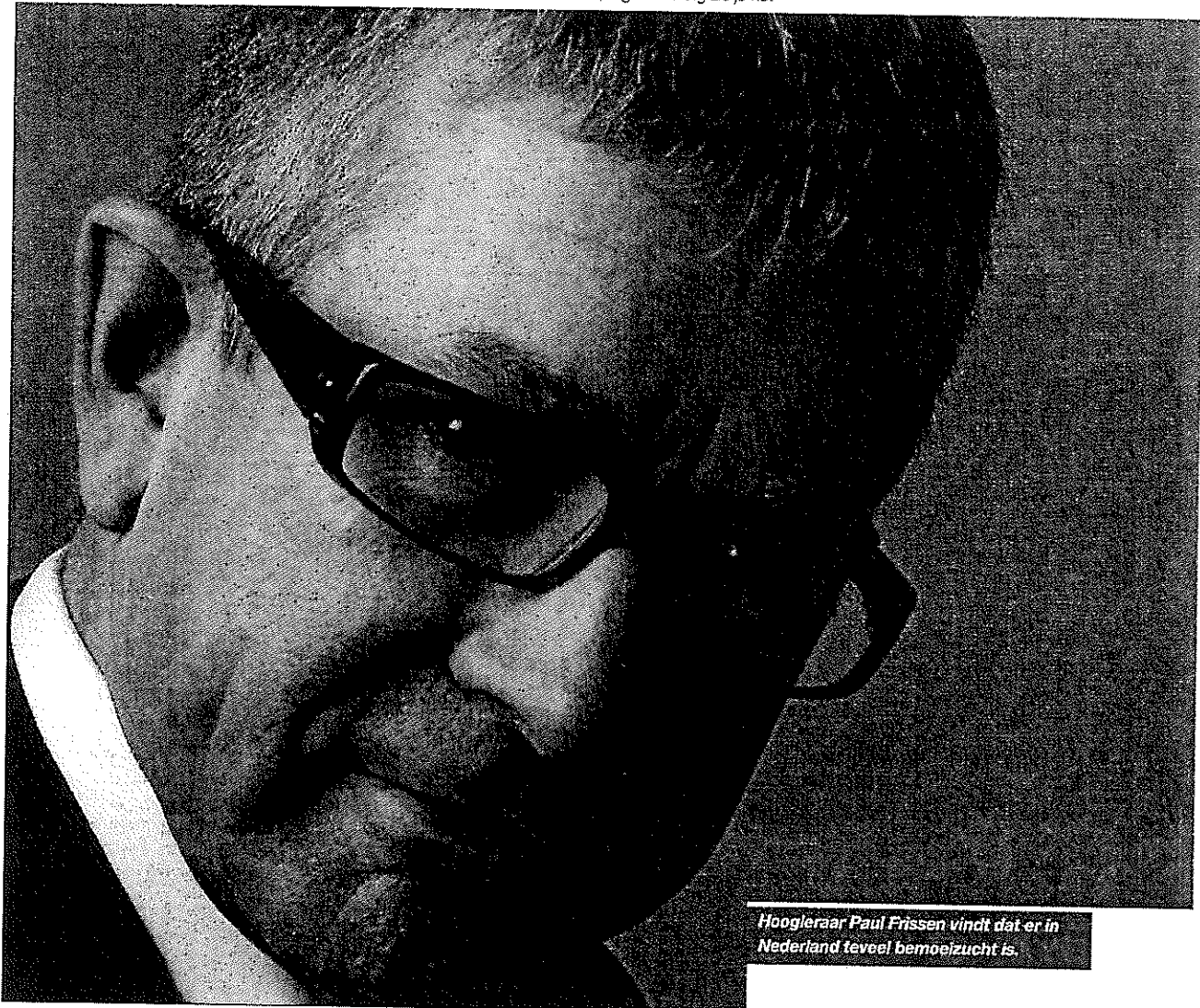
derheid was voor. Even verderop vroegen we: 'Vindt u dat mensen die gezond leven moeten meebetalen aan de zorg voor mensen die ongezond leven?' En dat wilde een meerderheid niet. Het is interessant deze antwoorden te koppelen, want de burgers met de laagste status en het laagste inkomen hebben de meeste, vaak zelf veroorzaakte, gezondheidsproblemen. De overheid probeert van alles te doen om mensen gezond te laten leven en wordt daarin steeds bemoezuchtiger – zo is de Nederlandse overheid officieel voor borstvoeding. Ik denk dat we uiteindelijk toegaan naar premiedifferentiatie naar leefwijze."

Nee zeggen

In de verzorgingsstaat krijgt elk probleem zijn eigen zak met geld, constateert Frissen. Dan moet je niet verbaasd zijn dat een probleem als vanzelf groter wordt. "Neem de Wajong-regeling, die leidde tot een perverse prikkel om arbeidsongeschikt te zijn. Systemen hebben de neiging door te draaien. Dan krijg je van die regels waarbij iedereen recht krijgt op een gratis rollator. Maar ik hoef helemaal geen rollator!" Ondertussen verwachten de burgers dat al hun problemen worden opgelost. "We hebben lang gedacht dat de verzorgingsstaat werd afgebroken, maar hij wordt verder voltooid. Het maakbaarheidsdenken was vroeger iets van links, tegenwoordig zie je het

door alle partijen heen. Politici jagen maakbaarheidsideologieën na. Het publiek is ondertussen verslaafd geraakt aan oplossingen door de overheid. Maar bestuurders moeten ook 'nee' zeggen. Piet Hein Donner deed dat als minister van Justitie bijvoorbeeld door het TBS-systeem te blijven verdedigen. Het was makkelijk scoren geweest als hij had gezegd: we sluiten die gevaarlijke criminelen levenslang op. Maar hij liet zien dat de regering deze mensen toch een kans moet geven. Dat zouden meer politici moeten doen. Ze moeten de kiezers ook iets durven weigeren."

Paul Frissen, Gevaar verplicht, uitgeverij Van Genneep, € 29,90



Hoogleraar Paul Frissen vindt dat er in Nederland teveel bemoezucht is.